

Δυσλεξία, ΔΕΠ/Υ & Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες: προβληματισμοί σχετικά με την ταξινόμηση και τη θεραπευτική αντιμετώπιση

Οργανωτής - συζητητής: Κάκουρος, Ευθύμιος

1. Παρουσίαση δύο περιπτώσεων παιδιών με Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες (Ε. Ζουρνατζής)
2. Προβληματισμοί σχετικά με τον ορισμό, την ταξινόμηση και τη διάγνωση των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών (Ε. Κάκουρος)
3. Η σχέση μεταξύ Δυσλεξίας, Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής – Υπερκινητικότητας και Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών (Ρ. Καραμπά)
4. Η πρόληψη των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών: ο ρόλος του παιδαγωγού προσχολικής αγωγής (Χ. Παπαηλιού)
5. Η θεραπευτική αντιμετώπιση των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών στα πλαίσια της πολυεπίπεδης προσέγγισης (Κ. Μανιαδάκη)

Περίληψη Συμποσίου

Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότεροι ειδικοί όπως ψυχολόγοι, λογοπεδικοί, εργοθεραπευτές, ειδικοί παιδαγωγοί και δάσκαλοι ασχολούνται με τις Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες. Εξαιτίας του διαφορετικού θεωρητικού τους υπόβαθρου, οι ειδικοί αυτοί μπορεί να έχουν διαφορετική άποψη τόσο ως προς τον ορισμό όσο και ως προς τα αίτια των μαθησιακών δυσκολιών. Ως αποτέλεσμα, συχνά χρησιμοποιούνται ορισμοί οι οποίοι είναι ασαφείς και υιοθετούνται διαγνώσεις οι οποίες δεν είναι αποδεκτές από τη διεθνή επιστημονική κοινότητα. Επιπλέον, πολλές φορές κάποιος ειδικός μπορεί να ασχολείται με την αντιμετώπιση των μαθησιακών δυσκολιών χωρίς να δώσει καν διάγνωση και χωρίς να αναζητήσει την αιτιολογία που κρύβεται πίσω απ' αυτές. Για το λόγο αυτό, συνήθως εφαρμόζονται προγράμματα αποκλειστικά παιδαγωγικής φύσης, τα οποία έχουν ως στόχο να διδάξουν στα παιδιά την ύλη του σχολείου με ένα διαφορετικό τρόπο, περισσότερο προσαρμοσμένο στις ικανότητές τους.

Με αφετηρία τις παραπάνω διαπιστώσεις από την ελληνική πραγματικότητα, τίθεται το ερώτημα: Είναι επαρκής αυτή η προσέγγιση για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών;

Στα πλαίσια αυτού του συμποσίου θα παρουσιάσουμε μια ολοκληρωμένη θεωρητική προσέγγιση των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών όσον αφορά στον ορισμό και την ταξινόμησή τους, με προεκτάσεις στη διαδικασία διάγνωσης τους. Θα επιχειρήσουμε να αποσαφηνίσουμε τη σχέση μεταξύ δυσλεξίας, ΔΕΠ-Υ και Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών παρουσιάζοντας ερευνητικά δεδομένα από τον διεθνή και τον Ελλαδικό χώρο. Επιπλέον, θα τοποθετηθούμε σχετικά με τη δυνατότητα πρόληψης και έγκαιρης διάγνωσης προβλημάτων τα οποία οδηγούν σε Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες και θα παρουσιάσουμε τις βασικές αρχές αντιμετώπισής τους στα πλαίσια της πολυεπίπεδης προσέγγισης. Τις τοποθετήσεις αυτές θα πλαισιώσει η παρουσίαση δύο περιπτώσεων παιδιών με Μαθησιακές Δυσκολίες.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες, Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής / Υπερκινητικότητα, Δυσλεξία, Πολυεπίπεδη Προσέγγιση

Ζουρνατζής, Ε.: Παρουσίαση δύο περιπτώσεων παιδιών με Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες

Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ψυχολογίας

Ο Δημήτρης και ο Βασίλης είναι παιδιά ηλικίας επτά ετών περίπου και αντιμετωπίζουν Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες (ΕΜΔ). Οι γονείς τους αναζήτησαν βοήθεια από τους ειδικούς επειδή τα παιδιά δυσκολεύονταν να ανταποκριθούν στις ακαδημαϊκές απαιτήσεις του σχολείου. Διερευνώντας τις τρέχουσες δυσκολίες των παιδιών μέσα από την διαδικασία της διάγνωσης, διαπιστώθηκε ότι και τα δυο αντιμετώπιζαν προβλήματα συμπεριφοράς ενώ παράλληλα παρουσίαζαν τυπικές δυσκολίες δυσλεξικού τύπου στους τομείς της γραφής και ανάγνωσης. Επίσης, μέσα από το ιστορικό τους καταγράφονται πολλές δυσκολίες στην ανάπτυξη του λόγου για τις οποίες χρειάστηκε μακροχρόνια παρέμβαση λογοπεδικού κατά την περίοδο της προσχολικής τους ηλικίας. Όμως ο Δημήτρης και ο Βασίλης είναι παιδιά των οποίων οι ΕΜΔ οφείλονται σε διαφορετικές διαταραχές.

Στα πλαίσια αυτής της εισήγησης, αφού αναφερθούμε αναλυτικά στο ιστορικό των δύο παιδιών καθώς επίσης και στις τρέχουσες μαθησιακές τους δυσκολίες, θα συζητήσουμε την αναγκαιότητα κατανόησης της επιγένεσης των προβλημάτων ως βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των ΕΜΔ.

Κάκουρος, Ε.: Προβληματισμοί σχετικά με τον ορισμό, την ταξινόμηση και τη διάγνωση των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών

ΤΕΙ Αθήνας, Τμήμα Βρεφονηπιοκομίας

Για την αποτελεσματική επικοινωνία των ειδικών τόσο μεταξύ τους όσο και με τους γονείς και τους παιδαγωγούς των παιδιών είναι σημαντική η χρήση ορισμών οι οποίοι να γίνονται από όλους κατανοητοί με τον ίδιο τρόπο. Εκτιμούμε πως η χαοτική κατάσταση η οποία συχνά επικρατεί σχετικά με τις μαθησιακές δυσκολίες οφείλεται σε μεγάλο βαθμό σε ασάφειες στην τοποθέτηση των ειδικών ως προς τον ορισμό και τη διάγνωση τους.

Στα πλαίσια της παρούσας εισήγησης, μετά από σύντομη αναδρομή στις σημαντικότερες προσπάθειες ορισμού των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών, θα παρουσιάσουμε τη δική μας άποψη για ένα απλό και σύγχρονο ορισμό των δυσκολιών αυτών. Στη συνέχεια, στηριζόμενοι στα ισχύοντα διεθνή συστήματα ταξινόμησης, θα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε τις συνηθέστερες περιπτώσεις διαταραχών οι οποίες οδηγούν σε Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες μέσα από τη διαδικασία της επιγένεσης των προβλημάτων έτσι ώστε να γίνει κατανοητή η τοποθέτησή μας στο φαινόμενο της *συννοσηρότητας* ή απλώς της *συνεμφάνισης* διαφόρων προβλημάτων το οποίο συχνά καθιστά δύσκολη τόσο τη διαγνωστική όσο και τη θεραπευτική προσπάθεια. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στη διαδικασία της διάγνωσης, η οποία ακολουθεί τις αρχές της πολυεπίπεδης προσέγγισης στις οποίες εκτιμούμε ότι θα πρέπει να στηρίζεται και η θεραπευτική αντιμετώπιση των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών.

Καραμπά, Ρ.: Η σχέση μεταξύ Δυσλεξίας, Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής – Υπερκινητικότητας και Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών

Ψυχολογικό Κέντρο Αναπτυξιακών και Μαθησιακών Δυσκολιών «ΑΡΣΗ»

Στη χώρα μας μέχρι και σήμερα η δυσλεξία μερικές φορές φαίνεται πως χρησιμοποιείται ως όρος συνώνυμος των μαθησιακών δυσκολιών γενικότερα. Σύμφωνα όμως με πλήθος ερευνητικών δεδομένων τόσο από τη διεθνή όσο και από την ελληνική βιβλιογραφία, τα παιδιά με Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής – Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ) συχνά αντιμετωπίζουν και τα συμπτώματα τα οποία χαρακτηρίζουν τη Δυσλεξία. Επίσης, σε σχετικές έρευνες έχει διαπιστωθεί πως πολλά από τα παιδιά τα οποία αντιμετωπίζουν Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες (Ε.Μ.Δ.) εμφανίζουν ταυτόχρονα και συμπτωματολογία ΔΕΠ-Υ. Ειδικότερα, έχει διαπιστωθεί ότι η συνεμφάνιση της ΔΕΠ-Υ με τη Δυσλεξία ή τις Ε.Μ.Δ. κυμαίνεται από 9% έως 48%. Η συνεμφάνιση αυτή καταδεικνύει τη σχέση ανάμεσα στα παραπάνω προβλήματα καθώς επίσης την αδυναμία των υπάρχοντων συστημάτων ταξινόμησης ή ενδεχομένως την αδυναμία των ειδικών να στηρίζουν τη διαγνωστική διαδικασία στα τρέχοντα συστήματα ταξινόμησης. Κατά την εκτίμησή μας, η υιοθέτηση μιας ερμηνείας σχετικά με τη φύση της σχέσης μεταξύ ΔΕΠ-Υ, Δυσλεξίας και Ε.Μ.Δ. παίζει καθοριστικό ρόλο τόσο στη διαγνωστική όσο και στη θεραπευτική διαδικασία.

Στα πλαίσια αυτής της εισήγησης, παρουσιάζονται αρχικά οι κυριότερες από τις ερμηνείες που έχουν προταθεί για την αποσαφήνιση της φύσης της σχέσης μεταξύ ΔΕΠ-Υ, Δυσλεξίας και Ε.Μ.Δ.. Στη συνέχεια, στη βάση ερευνητικών δεδομένων και κλινικής εμπειρίας συζητείται η δική μας προσέγγιση στη διερεύνηση της παραπάνω σχέσης καθώς επίσης και οι προεκτάσεις της σε εφαρμογές που αφορούν στην κλινική πράξη.

Παπαηλιού, Χ.: Η πρόληψη των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών: Ο ρόλος του/της παιδαγωγού προσχολικής αγωγής

Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Προσχολικής Αγωγής και Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού

Στις μέρες μας, κυριαρχεί η άποψη ότι οι Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες (ΕΜΔ) συνιστούν μία αυτοτελή διαταραχή, η οποία μπορεί να διαγνωσθεί μόνο μετά την είσοδο του παιδιού στο Δημοτικό σχολείο. Επιπλέον, οι ΕΜΔ περιγράφονται αποκλειστικά ως δυσκολίες στην πρόσκτηση ακαδημαϊκών γνώσεων με αποτέλεσμα η αντιμετώπισή τους να θεωρείται κατά κύριο λόγο ως έργο του εκπαιδευτικού. Ωστόσο, όπως υποστηρίζεται στο παρόν συμπόσιο, οι ΕΜΔ συχνά μπορεί να αποτελούν συνέπεια κάποιας άλλης διαταραχής, όπως για παράδειγμα της Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής – Υπερκινητικότητας (ΔΕΠ-Υ), η οποία, όπως έχει διαπιστωθεί, είναι δυνατό να διαγνωσθεί πριν από την είσοδο του παιδιού στο Δημοτικό σχολείο.

Η παραπάνω διαπίστωση οδηγεί σε αναθεώρηση του ρόλου του εκπαιδευτικού της προσχολικής αγωγής στην **πρόληψη των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών**. Η σημασία του ρόλου αυτού καταδεικνύεται και από το γεγονός ότι περίπου το 10% των παιδιών προσχολικής ηλικίας παρουσιάζει ΔΕΠ-Υ, ενώ τα παιδιά αυτά στο σύνολό τους σχεδόν θα αντιμετωπίσουν ΕΜΔ με την είσοδό τους στο Δημοτικό. Με βάση τα παραπάνω, αναλύονται οι παρακάτω άξονες: (α) οι ΕΜΔ είναι δυνατόν να προληφθούν, εφόσον αντιμετωπιστεί η ΔΕΠ-Υ κατά την προσχολική ηλικία, (β) η πρόληψη των ΕΜΔ απαιτεί τη συστηματική παρέμβαση από διεπιστημονική ομάδα, (γ) η παρέμβαση με στόχο την πρόληψη δεν εστιάζει στη βελτίωση μαθησιακών ικανοτήτων των παιδιών, αλλά στην αντιμετώπιση των ελλειμμάτων τα οποία παρεμποδίζουν τη μαθησιακή διαδικασία, και (δ) ο ρόλος του εκπαιδευτικού προσχολικής αγωγής συνίσταται κυρίως στον εντοπισμό προβλημάτων τα οποία είναι πιθανό να οδηγήσουν σε ΕΜΔ, και στην υλοποίηση του προγράμματος θεραπευτικής αντιμετώπισης στο πλαίσιο της σχολικής τάξης, σύμφωνα με τις οδηγίες του ψυχολόγου.

Μανιαδάκη, Κ.: Η θεραπευτική αντιμετώπιση των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών στα πλαίσια της πολυεπίπεδης προσέγγισης

Ψυχολογικό Κέντρο Αναπτυξιακών και Μαθησιακών Δυσκολιών «ΑΡΣΗ»

Η πολυεπίπεδη προσέγγιση, η οποία εφαρμόζεται στο Κέντρο «ΑΡΣΗ» από το 1990, αποτελεί ένα θεωρητικό πλαίσιο για τη διάγνωση και αντιμετώπιση των αναπτυξιακών διαταραχών, το οποίο βασίζεται στη γνωσιακή-συμπεριφορική θεωρία αλλά αντλεί στοιχεία και από άλλες προσεγγίσεις.

Η παρούσα εισήγηση στοχεύει στην παρουσίαση των βασικών αρχών της πολυεπίπεδης προσέγγισης για τη θεραπευτική αντιμετώπιση των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών. Η πολυεπίπεδη προσέγγιση πρεσβεύει ότι το εξατομικευμένο πρόγραμμα θεραπευτικής αντιμετώπισης που εφαρμόζεται στην περίπτωση κάθε παιδιού καταρτίζεται με βάση την επιστημονικά τεκμηριωμένη διάγνωση του προβλήματος και την κατανόηση της αιτιολογίας του, τη λεπτομερή αξιολόγηση των δυσκολιών και των δυνατοτήτων του παιδιού και της οικογένειάς του, τον εντοπισμό των πιθανών συνοδών προβλημάτων, την ιεράρχηση των δυσκολιών του παιδιού και την αποκρυπτογράφηση της διαδικασίας επιγένεσης των προβλημάτων στην περίπτωση του συγκεκριμένου παιδιού. Επιπλέον, στα πλαίσια της πολυεπίπεδης προσέγγισης, εμπλέκονται στη θεραπευτική διαδικασία οι γονείς και οι δάσκαλοι του παιδιού με στόχο τη διεύρυνση του θεραπευτικού πλαισίου. Τέλος, το παιδί αντιμετωπίζεται ως ένα αναπτυσσόμενο άτομο το οποίο πρέπει να βοηθηθεί συνολικά προκειμένου να αναπτύξει τις ικανότητές του και να περιορίσει στο μέγιστο δυνατό τις δυσκολίες του σε όλα τα επίπεδα και όχι μόνο στο μαθησιακό τομέα.

Επομένως, ο θεραπευτικός στόχος της πολυεπίπεδης προσέγγισης δεν είναι απλώς η εφαρμογή τεχνικών προκειμένου να βελτιωθούν οι μαθησιακές επιδόσεις του παιδιού αλλά η επιτυχής ανάπτυξη του παιδιού στο γνωστικό, συναισθηματικό και κοινωνικό τομέα, η γενίκευση των αποτελεσμάτων σε όλα τα πλαίσια στα οποία κινείται το παιδί καθώς και η διατήρησή τους στη διάρκεια του χρόνου.